

Työeläkelaitoksille

KUNNALLISET KONSULTTISOPIMUKSET

Kunnan tehtävänä on järjestää kuntalaisille palveluja. Sen sijaan, että kunta tuottaisi palvelut itse, se voi hankkia ne yksityisiltä palvelujen tuottajilta.

Kun kunnat tarvitsevat asiantuntijan erityisosaamista määrällisesti vähäisesti tai vain ajoittain, kuntien ei ole tarkoituksenmukaista palkata asiantuntijaa työ- tai virkasuhteeseen vaan palvelu hankitaan häneltä ostopalveluna. Sopimus nimetään esimerkiksi ostopalvelu-, konsultti- tai toimeksiantosopimukseksi. Tyypillisiä nämä tilanteet ovat terveydenhuollossa, esimerkiksi terveyskeskusten oikomishammas-huollossa ja röntgenpalveluissa.

Sopijapuolten tarkoituksena ei näissä tapauksissa ole työ- tai virkasuhteen syntyminen. Tätä osoittaa mm. se, että korvausperusteita määrättäessä on otettu huomioon itsenäiselle yrittäjälle aiheutuvat erityiskustannukset. Sopimukset on kuitenkin saatettu jälkikäteen tulkita työsopimuksiksi erityisesti verotus- mutta myös eläkekäytännössä. Osittain tähän on vaikuttanut sopimusten epäselvä sanamuoto.

Konsulttilääkärin eläkeoikeudellinen asema

Lääkärin, jonka kanssa kunta on tehnyt sopimuksen palvelujen ostamisesta, on yleensä katsottava toimivan itsenäisenä ammatinharjoittajana näitä palveluja antaessaan. Vaikka verottaja olisi pitänyt lääkäriä palkansaajana, ei yksinomaan tämä seikka osoita hänen toimivan työoikeudellisen johdon ja valvonnan alaisena.

Konsulttisuhdetta ei tulisi varsinkaan jälkikäteen katsoa työsuhteeksi, jos palveluista maksettavien palkkioiden taso oli määritelty siten, että niihin sisältyy korvausta ammatinharjoittamisen kuluista, kuten YEL-vakuutuksen järjestämisestä.

Yhteinen sopimus yrittäjyydestä ei kuitenkaan ole ratkaiseva, jos se on ristiriidassa lääkärin tosiasiallisen aseman kanssa. Työsuhteen olemassaolo ratkaistaan viime kädessä tosiasiallisen tilanteen mukaan ja huomiota tulee kiinnittää kaikkiin asiaan vaikuttaviin tekijöihin. Sopimuksen tulkinta sen sanamuodon vastaisesti tulee kysymykseen vain poikkeuksellisesti ja yleensä se edellyttää, että tosiasiallinen tilanne on selvästi toinen kuin mitä sopimukseen on kirjattu.

Kunnan erityisasemasta terveydenhuollon toteuttajana johtuu, että eräät sellaiset seikat, jotka tavallisesti puoltavat työsuhteen olemassaoloa, eivät ole yhtä merkityksellisiä, kun arvioidaan kunnan ja konsulttilääkärin välistä oikeussuhdetta. Tällaisia ovat esimerkiksi työskentely työnteittäjän tiloissa ja työnteittäjän välineiden käyttäminen.

Monessa tapauksessa on tarkoituksenmukaista, että konsulttilääkäri ottaa potilaat vastaan lähellä sijaitsevan sairaalan tai terveyskeskuksen tiloissa sen sijaan, että kunta lähettäisi heidät lääkärin yksityisvastaanotolle. Tämä järjestely ei silti välttämättä vähennä lääkärin työskentelyn itsenäisyyttä. Toiminnassa tarvittavat koneet ja laitteet on kunnalla usein jo omistuksessaan eikä lääkärillä aina edes olisi käytännössä mahdollisuuksia hankkia laitteita omakseen niiden korkean hinnan vuoksi.

Palvelujen ostosopimuksen malli

Liitteenä on malli palvelujen ostosopimuksesta. Malli on hyväksytty työryhmässä, jossa ovat olleet edustettuina kunnalliset keskusjärjestöt, alan ammattijärjestöt ja asianomaiset viranomaiset.

Tarkoituksena mallia tehtäessä on ollut, että sen mukaisen sopimuksen tehneen lääkärin katsotaan palvelujen myyjänä olevan yrittäjäasemassa, kun työeläke- ja verolainsäädäntöä sovelletaan.

Muut konsultit

Sopimuksia palvelujen ostamisesta tehdään muidenkin konsulttien kuin lääkäreiden kanssa. Lähtökohta on, että myös heitä pidetään itsenäisinä ammatinharjoittajina.

Kaikkien konsulttien asema sopijapuolena ei kuitenkaan ole niin itsenäinen kuin lääkärin. Tällöin korostuu se, että ratkaisua ei voida tehdä yksinomaan sillä perusteella, että sopimusta kutsutaan ostopalvelu-, konsultti- tai toimeksiantosopimukseksi. Erityisesti silloin, kun aikaisemmin kuntaan palvelussuhteessa ollut jatkaa samaa työtään itse-

19.5.1993

3

näisenä konsulttina, olisi selvitettävä, onko mikään tosiasiallisesti muuttunut hänen työskentelyehdois-
saan.

Eläketurvakeskuksen soveltamisratkaisu

Jos kunnalle palvelujaan itsenäisenä ammatinhar-
joittajana myyvän oikeudellinen asema ei ole selvä,
tulisi asiassa pyytää Eläketurvakeskuksen sovelta-
misratkaisu (YEL:n 1 §:n 4 momentti).

LIITE

Kunnallisten keskusjärjestöjen yleiskirje

Kunnanhallituksille ja
kansanterveystyön
kuntayhtymien hallituksille

OIKOMISHOIDON PALVELUJEN OSTOSOPIMUSMALLI

Oheisena lähetetään tiedoksi kunnan ja yrittäjä-hammaslääkärin välinen oikomishoidon palvelujen ostosopimusmalli.

Mallia voidaan käyttää vain, kun kunta ostaa palveluja yksityisyrittäjänä toimivalta hammaslääkäriltä. Mallia ei voida käyttää, jos kunta palkkaa hammaslääkärin työsopimussuhteeseen.

Malli on hyväksytty työryhmässä, jossa kunnallisten keskusjärjestöjen, Akava ry:n, Suomen Hammaslääkäriliitto ry:n ja Suomen Lääkäriliitto ry:n lisäksi ovat olleet edustettuina sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö, verohallitus, sisäasiainministeriö, työministeriö, Työneuvosto, Eläketurvakeskus ja Korkein hallinto-oikeus.

Rajanveto yrittäjätoiminnan ja työsuhteen välillä on lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä edelleen ongelmallinen. Mallin käyttäminen ei tätä rajanveto-ongelmaa poista, mutta selkeyttää tilannetta osaltaan. Viime kädessä sen seikan arvioiminen, katsotaanko ostosopimuksen (toimeksiantosopimuksen) perusteella toimiva ammattihenkilö yrittäjäksi vai työsuhteessa olevaksi, joudutaan tekemään tapaus tapaukselta.

Kunnalliset keskusjärjestöt seuraavat yhdessä ao ammattijärjestöjen kanssa sopimusmallin toimivuutta. Ko mallin pohjalta on tarkoitus laatia malli mm röntgenlääkäreiltä ostettavia palveluja varten.

Sopimusmalliin mahdollisesti liittyvien ongelmien selvittämiseksi keskusjärjestöt ja ao ammattiliitot pyytävät, että kunnat lähettävät mallin perusteella syntyneet sopimukset tiedoksi Kunnalliselle työmarkkinalaitokselle. Samoin toivotaan ilmoitus kaikista niistä tilanteista, kun yrittäjä ei ole saanut ennakkoverolippuja verotoimis-

tosta eikä mallin mukaista sopimusta ole tästä syystä voitu tehdä. Lisäksi pyydetään toimittamaan kaikki ne viranomaispäätökset, joissa toimeksiantosopimus (vanha tai mallin mukaan tehty, oikomishoito- tai muu palvelu) on jälkikäteen tulkittu työsopimukseksi.

Siltä varalta, että mallin mukaan tehdyn sopimuksen sisällöstä syntyy sopijaosapuolten välillä tulkintaerimielisyyksiä tai että sopimus kolmannen osapuolen taholta tulkitaan työsopimukseksi, on mallisopimukseen otettu neuvottelu- ja korvausten palautusmenettelyä koskevat määräykset.

Tämä kirje liitteineen on yksimielinen Suomen Hammaslääkäriliitto ry:n, Suomen lääkäriiliitto ry:n ja Akava ry:n kanssa.

Kuntien Eläkevakuutus ja Eläketurvakeskus lähettävät lisäksi mallia käsittelevät omat yleiskirjeensä.

FINLANDS SVENSKA KOMMUNFÖRBUND

KUNNALLINEN TYÖMARKKINALAITOS

SUOMEN KAUPUNKILIITTO

SUOMEN KUNNALLISLIITTO

LIITTEET

Oikomishoidon ostosopimusmalli

Sopimusta koskeva selostus

~~Tilastot terveyskeskuksen hammaslääkärin keskimääräisistä kokonaisansioista ja kunnallishallinnon keskimääräisistä henkilöstökustannuksista~~

~~Esimerkkilaskelma yrittäjähammaslääkärin palkkioperusteista.~~

PALVELUJEN OSTOSOPIMUS

OSTAJA A:n kunta/kuntayhtymä (terveyskeskus)

MYYJÄ Itsenäinen yrittäjä, erikoishammaslääkäri B

SOPIMUKSEN KOHDE

Oikomishoitoon liittyvä ohjaus ja suunnittelu sekä mahdollinen hoidon toteuttaminen.

1 OIKOMISHOIDON TAVOITTEIDEN JA TASON MÄÄRITTELY

Sopijaosapuolet sopivat erikseen tämän sopimuksen voimaansaoloaikana terveyskeskuksessa noudatettavista oikomishoidon tavoitteista, tasosta ja toteuttamistavoista kunnan/kuntayhtymän kulloinkin asettamien taloudellisten voimavarojen puitteissa. Oikomishoitoa tarvitsevien potilaiden seulontatutkimukset suorittaa ostaja itse.

2 SOPIMUKSEN PIIRIIN KUULUVAT PALVELUT

2.1 Asiantuntija-avun antaminen

Oikomishoidon hoitosuunnitelmien laatimiseen ja hoidon toteutukseen liittyvän asiantuntija-avun antaminen terveyskeskuksen hammaslääkäreille sekä oikomishoitoon liittyvän ammatillisen täydennyskoulutuksen suunnittelu ja hyväksytyyn koulutuksen antaminen terveyskeskuksen henkilöstölle.

2.2 Hoitosuunnitelmien laatiminen ja hoidon toteuttaminen

Vaativan oikomishoidon hoitosuunnitelmien laatiminen sekä erikseen sovittavissa potilastapauksissa vaativan oikomishoidon antaminen.

Hammaslaboratorio- ja muiden erillispalvelujen käytöstä sovitaan erikseen.

3 PALVELUJEN ANTAMISESSA NOUDATETTAVAT MENETTELYTAVAT

3.1 Palvelujen antaminen

Myyjä suorittaa sopimuksen piiriin kuuluvat palvelut itse tai osoittaa tehtävien suorittamiseen toisen, vastaavan pätevyyden ja ammattitaidon omaavan hammaslääkäriin.

Palvelut annetaan terveyskeskuksessa tai tarvittaessa muussa sopijaosapuolten erikseen sopimassa paikassa. Palveluja antessaan myyjällä on oikeus käyttää terveyskeskuksen henkilökuntaa kulloinkin erikseen sovittavalla tavalla ja perusteain.

3.2 Potilastietojen antaminen

Sopijaosapuolet antavat toisilleen kaikki potilaan hoidon kannalta välttämättömät tiedot. Myyjä laatii antamastaan oikomishoidosta terveyskeskukselle tarpeelliset asiakirjat.

4 MYYJÄLLE PALVELUISTA MAKSETTAVAT PALKKIOT

4.1 Oikomishoidon ohjaus ja tarkastukset sekä vaativan oikomishoidon suunnittelu ja antaminen terveyskeskuksessa

4.1.1 Peruspalkkio ... mk/tunti kuudeltatoista ensimmäiseltä tunnilta kalenterikuukaudessa jamk/tunti seuraavilta tunneilta kalenterikuukaudessa.

4.1.2 Peruspalkkion lisäksi maksettavat toimenpidepalkkiot

Toimenpide	palkkio mk
Perusteellinen konsultaatio	
kirjallisine hoito-ohjeineen sekä tarpeellisine hoitotoimenpiteineen
Muu konsultaatio
Vaativa oikomishoidon kirjallinen suunnitelma
THL 107, yksinkertainen oikomishoidon hoitokäynti

THL 413, keskivaikkea oikomishoidon hoitokäynti
 THL 518, vaativa oikomishoidon hoitokäynti

Saman potilaskäynnin yhteydessä annetusta konsultaatiosta maksetaan vain yksi konsultaatiopalkkio. Kunkin edellä sanotun toimenpiteen suorittamiseksi tarvittavat muut toimenpiteet sisältyvät ao. toimenpiteeseen ja siltä maksettavaksi sovittuun em. palkkioon. THL-toimenpideluokituksen osalta noudatetaan lisäksi siitä kulloinkin annettuja virallisia ohjeita.

Tässä kohdassa sovittujen palkkioiden tasossa on palkkioiden alentavana tekijänä otettu huomioon myyjän oikeus terveyskeskuksen tilojen, laitteistojen ja avustavan henkilöstön käyttöön.

4.2 Vaativa oikomishoidon hoitosuunnitelma myyjän tiloissa

.....mk/vaativa hoitosuunnitelma.
 Palkkio sisältää myyjän kustannusosuuksien.

4.3 Työpaikkakoulutus

.....mk/ryhmäopetusjakso (45 minuuttia).
 Palkkio sisältää työpaikkakoulutuksen suunnittelun, ryhmäopetuksen valmistelun ja opetuksen.

4.4 Matkakustannusten korvaukset

Myyjälle tässä sopimuksessa tarkoitettujen tehtävien suorittamisesta johtuvat matka- yms. kustannukset korvataan laskun mukaan erikseen sovittavaa laskutusmenettelyä noudattaen.

4.5 Palkkioiden ja korvausten maksaminen

Myyjä laskuttaa ostajaa kuukausittain jälkikäteen tämän sopimuksen perusteella antamistaan palveluista.

Sopijaosapuolilla on oikeus tarkastaa laskujen oikeellisuus. Laskua koskevat huomautukset tulee tehdä kuluessa siitä, kun sopijaosapuoli sai tietoonsa laskun perusteet.

Lasku tulee olla maksavalla sopijaosapuolella viimeistään päivää ennen laskuun merkittyä eräpäivää. Muussa tapauksessa eräpäivä ja oikeus korkolain mukaiseen viivästyskorkoon siirtyvät vastaavasti.

5 MUUT SOPIMUSEHDOT

5.1 Sopimussuhde

Myyjä antaa sopimuksen piiriin kuuluvat palvelut itsensä yrittäjänä.

5.2 Verot ja maksut

Myyjä suorittaa tästä sopimuksesta johtuvat verolajeissa yrittäjälle säädettyt verot ja maksut itse. Myyjän ennakkoverolipun numero on

5.3 Myyjän eläketurva

Myyjä järjestää eläketurvansa yrittäjien eläkelaisissa säädetyllä tavalla.

5.4 Myyjän vakuutukset

Myyjä ottaa tämän sopimuksen perusteella tarvittavat yrittäjätoiminnan edellyttämät lakisääteiset vakuutukset sekä vapaaehtoisen vastuuvakuutuksen.

5.5 Reklamaatio- ja korvausvelvollisuus

Sopijaosapuoli on velvollinen huomauttamaan sopimukseen perustuvissa palveluissa havaitsemastaan virheellisyydestä tai laiminlyönnistä ja vaatimaan virheen tai laiminlyönnin korjaamista kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedon virheellisestä menettelystä tai laiminlyönnistä.

Jos sopijaosapuoli on aiheuttanut virheen tahallisesti tai tuottamuksellaan, hänen on korjattava virhe/laiminlyönti omalla kustannuksellaan ja ilman aiheutonta viivytystä. Jos hän ei sitä tee, saa toinen sopijaosapuoli korjauttaa

virheen/laiminlyönnin hänen laskuunsa. Jos toinen sopia-
osapuoli on toiminnallaan myötävaikuttanut virheen synty-
miseen, sovitaan sopiaosapuolten välisestä kustannusten
jaosta erikseen.

Potilaan velvollisuudesta korvata hampaanokomislaitteelle
aiheuttamansa vahinko on ehdetty asiakasmaksuissa ja
-asetuksessa.

6 SOPIMUKSEN TARKISTAMINEN

Mikäli asianomaisen alan palvelutuotannon kustannuskehi-
tyksessä sopimuksen voimassaoloaikana tapahtuu olennaisia
muutoksia, sopiaosapuolet sitoutuvat neuvottelemaan sopi-
muksessa sanottujen palkkioiden tarkistuksista.

7 ERIMIELISYYKSIEN RATKAISEMINEN

7.1 Välittömät neuvottelut

Tästä sopimuksesta syntyvät tulkintaerimielisyydet pyri-
tään ratkaisemaan sopiaosapuolten välisin neuvotteluin.

7.2 Yhteisneuvottelut

Jos välittömissä neuvotteluissa ei päästä yksimielisyy-
teen, sopiaosapuolet sitoutuvat jatkamaan neuvotteluja
Suomen Kuntaliitto ry:n ja Suomen Hammeslääkkäriliitto ry:n
avustuksella.

Yhteisneuvotteluista laaditaan sopimus tai pöytäkirja vii-
meistään kolmen kuukauden kuluessa yhteisneuvottelujen
alkamisesta. Sopimuksen tai pöytäkirjan allekirjoittavat
sopiaosapuolet ja ao järjestöt.

Yhteisneuvottelut katsotaan päättyneiksi, kun ao. sopimus
tai pöytäkirja on allekirjoitettu tai kun jompikumpi sopia-
osapuoli on kirjallisesti ilmoittanut katsovansa neu-
vottelut omalta osaltaan päättyneiksi.

7.3 Asian saattaminen tuomioistuimeen tai etuuden hakeminen hallintoviranomaiselta

Kumpikin sopiaosapuoli sitoutuu siihen, ettei saata tästä
sopimuksesta syntyneitä tulkintaerimielisyyttä yleisen
alioikeuden käsiteltäväksi tai hae tämän sopimuksen perus-

teella etuutta ennen kuin edellä kohdassa 7.2 sanottu yh-
teisneuvottelumenettely on todettu päättyneeksi.

7.4 Palautuslauseke

Jos ostajan ja myyjän sopimussuhde tulkitaan vastoin tätä
sopimusta myyjän yrittäjätoiminnan asemesta työsopimussuh-
teeksi, myyjä palauttaa ostajalle tämän sopimuksen perus-
teella maksettuihin palkkioihin sisältäytyneet

- 1) ostajan suorittavaksi määrättyt ennakonpidätyk-
set siltä osin kuin myyjällä on lakisääteinen ol-
keus saada palautus maksamistaan ennakkoista ja
- 2) yrittäjän sosiaaliturvan osuutena lakisääteisen
yrittäjälakemaksun siltä osin kuin myyjällä on
oikeus saada palautus maksamistaan eläkemaksuista
sekä lomapalkan, lomakorvauksen ja lomarahaa sil-
hen määrään saakka, jotka ostaja joutuu työsuuh-
teen perusteella myyjälle maksamaan.

Tässä tarkoitettu palautusmenettely selvitetään edellä
kohdan 7.2 yhteisneuvotteluissa.

8 SOPIMUKSEN VOIMASSAOLO

(vaihtoehto 1)

Sopimus on voimassa toistaiseksi. Kummallakin sopiaosa-
puolella on oikeus irtisanoa tämä sopimus päättymään
..... kuukauden kuluttua irtisanomisesta.

(vaihtoehto 2)

Tämä sopimus on voimassa .../...199. lukien kalenterivuoo-
den kerrallaan, ellei sitä viimeistäänkuun loppuun
mennessä irtisanota päättymään kalenterivuoden lopussa.

Sopiaosapuolten yhteisestä sopimuksesta sopimus voidaan
koska tahansa todeta lakaneeksi.

.....ssa .../...199...

..... Myyjä

Ostajan edustaja

OIKOMISHOIDON OSTOSOPIMUSMALLIN SELOSTUS

Sisällysluettelo

- 1 Sopimusmallin tausta
- 2 Oikeuskäytäntö ja työryhmän kannanotot
- 3 Työryhmä hyväksynyt sopimusmallin
- 4 Sopimusmallin keskeiset periaatteet
- 5 Sopimusmallin palkkiojärjestelmä
- 5.1 Yrittäjien palkkioiden tasoon vaikuttavia yleisiä tekijöitä
- 5.2 Mallin palkkioperusteet

1 Sopimusmallin tausta

Kunnan ja itsenäisten ammatinharjoittajien välillä tehtyjen ostopalvelusopimusten (toimeksiantosopimusten) tulokinnassa on esiintynyt toistuvasti ongelmia. Varsinkin veroviranomaiset ja joskus myös eläkeviranomaiset ovat tulkinneet toimeksiantosopimukseksi tarkoitettun sopimuksen julkikäteen työsopimukseksi. Syynä on voinut olla epäselvä sopimus tai se, että ammatinharjoittajan toiminnan ei ole katsottu täyttäneen yrittäjätoiminnan tunnusmerkkejä. Myöskään sopiaosapuolilla itsellään ei näytä olleen aina selvää käsitystä siitä, oliko tarkoitettu tehdä yrittäjävai työsopimus.

Tilanteen selkeyttämiseksi tekivät kunnalliset keskusjärjestöt yhdessä lähetekirjeessä todettujen ammattijärjestöjen kanssa esityksen sosiaali- ja terveysministeriölle terveys-toimen toimeksiantosopimussuhdetta koskevaiksi erityislainsäädännöksi.¹

Erillinen lainsäädäntö vaatii kuitenkin aikaa. Työsopimuslain kokonaisuudistus, jonka yhteydessä työsuhteen ja yrittäjätoiminnan rajankäynti olisi tarkoituksenmukaista selkeyttää, on vasta alullaan. Tarkastelun kohteeksi tulee lähiaikoina myös yrittäjä-käsite verolainsäädännössä.

¹Kunnallisten keskusjärjestöjen ja ao ammattijärjestöjen 28.11.1991 STM:lle jättämä esitys toimeksiantolainsäädännöksi.

Esitykseen liittyy perustelumuistio, jossa on tarkasteltu toimeksianto- ja työsopimuksiin liittyviä rajanveto-ongelmia oikeuskäytännön ja kirjallisuuden valossa.

2 Oikeuskäytäntö ja työryhmän kannanotot

Oikeuskäytännössä toimeksiantosopimuksiin liittyneet ratkaisut on tehty useimmiten verotus tai eläkelainsäädännön perusteilla. Ratkaisuihin näyttää vaikuttaneen yksittäiset sopimusmääräykset. Eri viranomaiset ovat myös voineet kiinnittää huomiota sopimuksen eri kohtiin ja tulkita saakin sopimusta toisistaan poikkeavasti.

Esim yrittäjäriskin on katsottu puuttuneen sillä perusteella, että yrittäjän toiminta tapahtuu pääasassa terveyskeskuksessa, sen laitteilla ja henkilökuntaa käyttäen ja että kunta osoittaa hoidettavat potilaat. Vastaavilla perusteilla on voitu katsoa myös täyttyneen työsopimusalaisa tarkoitettun työnantajan direktio-oikeuden.

Työnantajan direktio-oikeudella (johto- ja valvontaoikeudella) tarkoitetaan työnantajan oikeutta ja velvollisuutta johtaa työtä ja huolehtia sen kulusta.² Direktio-oikeutensa perusteella työnantajalle on oikeus yksipuolisesti ja yksityiskohtaisesti määrätä työn suorittamisavasta, laadusta, laajuudesta, ajasta ja paikasta sekä vaivoa, että työ tehdään nimenomaan annettujen määräysten mukaisesti. Työntekijän kannalta työnantajan direktio-oikeus taas merkitsee velvollisuutta noudattaa työnantajan em asioista antamia määräyksiä ja sallia työnteon tarkastaminen. Työsuhteessa työn tekemisvelvollisuus on henkilökohtainen eikä työntekijä voi, työsopimuksiaissa säädetytjä harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta, ottaa tilalleen sijaista.

Kunnankin sopiaosapuolen kannalta asiaa tarkasteltaessa perusteina terveyskeskuksen tilojen ja laitteistojen käyttööön ovat yleensä ostettavien palvelujen laatu sekä potilaslaidolliset ja taloudelliset syyt: Vältetään potilaskuljetukset, terveyskeskus on yleensä jo tehnyt tarvittavat tila- ja laiteinvestoinnit ja kyseessä on terveyskeskuksen henkilöstön työssään tarvitsema asiantuntija-apu. Kunnalla on myös oikeus rajata ostettavat palvelut selkeästi esim määrittelemällä ostettavien hoitopalvelujen pii-

² Ks. esim. Kahri-Vihma (1992): Työsopimuslaki; Hallituksen esitys no 228/69 työsopimuslaiksi ja Työsopimuslakikomitea 1969-A25.

tälain 4 §:ssä tarkoitettu palkka-käsite on huomattavasti laajempi kuin työsopimuslain palkkakäsite, ei yksinomaan ennakonpidätysten ja maksujen suorittaminen sinänsä olisi peruste tulkita yrittäjäsopimusta työsopimukseksi. Toisaalta, vaikka yrittäjällä onkin ollut ennakkoverolippu, tämä ei ole estänyt ylempää veroviranomaista tulkitsemasta sopimusta jälkikäteen työsopimukseksi. Rajanveto yrittäjäsopimunan ja työsuhteen välillä on siis oikeuskäytännössä varsin ongelmallinen.

Toimeksiantosopimuksiin liittyneitä ongelmia lisäsivät osaltaan vuoden vaihteessa voimaan tulleet palkansaajien työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut. Ne peritään vain palkansaajien ennakonpidätyksen alaisesta palkasta, ei sitä vastoin yrittäjälle maksetuista palkkioista. Kunnan täytyy siis voida etukäteen tietää, peritäänkö po maksut vai ei.

3 Työryhmä hyväksynyt sopimusmallin

Liitteenä oleva palvelujen ostosopimusmalli on laadittu työryhmässä yksinomaan niitä tilanteita varten, joissa kunta selkeästi ostaa palveluja yksityisyrittäjiltä.

Mallissa on pyritty tuomaan esiin itsenäisen yrittäjätöiminnan olennaiset tunnusmerkit ja taas välttämään ilmaisuja, jotka sopimuksen tarkoituksen vastaisesti johtaisivat olettamukseen työsopimussuhteesta ja sopimuksen tulkittamiseen tästä syystä sen todellisen tarkoituksen vastaisesti.

Sen seikan arvioiminen, onko kyseessä työsopimus vai yrittäjäsopimus, on tehty työsopimuslain säännösten perusteella kuitenkin siten, että myös vaatimukseen yrittäjäriskin olemassaolosta on kiinnitetty erityistä huomiota. Tarkastelun lähtökohdaksi on ollut sopimus kokonaisuutena sen perusteella, mikä on palvelujen ostosopimukseksi nimetyt sopimuksen todellinen tarkoitus ja mikä on työn tekijän (yrittäjän) todellinen asema työn teettäjään (kuntaan) nähden.

Mallin laadinnassa on myös otettu huomioon julkisen terveydenhuollon erityisluonne - toisaalta kunnan lakisääteiden velvollisuus järjestää palvelut ja huolehtia potilaiden turvallisuudesta sekä toisaalta sen oikeus ja velvollisuus tuottaa palvelut tarkoituksenmukaisimmalla tavalla joko omana työnään tai ostamalla ne yksityiseltä sektorilta.

Työryhmä on katsonut, että oheisen mallin mukainen sopimus täyttää yrittäjäsopimukselta edellytetyt tunnusmerkit. Jos kunta ja yrittäjä laativat sopimuksen tämän mallin mukai-

riin tulevat potilaat. Työsopimuslaissa tarkoitettua direktio-oikeudesta ei tällöin ole yleensä kysymys.

Työryhmässä katsottiinkin, ettei yksinomaan toimeksiantosopimuksessa olevien, edellä todettujen tekijöiden perusteella voida kunnan direktio-oikeuden katsoa täyttyvän. Toimeksiantosopimusta ja yrittäjän asemaa suhteessa kuntaan tulee tarkastella kokonaisuutena. Käytännössä toimeksiantosopimusten tarkoituksena on yleensä sovittu työtulojen aikaansaaminen ja sen luovuttamien kunnalle (esim. hammaslääkärit saavat määrääjässä valmiudet suorittaa oikomishoidon komishoito itse, terveyskeskus saa vaativan oikomishoidon valmiit hoitosuunnitelmat). Kunnalla ei toimeksiantosopimusten perusteella useinkaan ole oikeutta eikä mahdollisuuttakaan valvoa itse yrittäjän työn kulkua, ei silloinkaan, vaikka sopimus jonkin asiantuntijatehtävän osalta edellyttäisi yrittäjän henkilökohtaista työsuoritusta. Eri asia on, että kunnalla on toimeksiantosopimusten perusteella oikeus ja velvollisuus tarkastaa yrittäjän työn tulot ja reklamoida virheellisestä suorituksesta tai sopimuksen laiminlyönnistä.

Oikeustapauksissa ei yleensä ole annettu painoarvoa sille, onko yrittäjällä samanaikaisesti toimeksiantoja usealle kunnalle. Tyypillistä toimeksiantosopimuksille myös on niiden määrääjäläisyys tai kummankin osapuolen oikeus sanoa sopimus irti lyhyellä määräajalla.

Työryhmässä pidettiin selvänä, että jos "yrittäjä" tekee työtä vain yhdelle kunnalle eikä hänellä tämän ohella ole toimivaa yksityispraktiikka eikä muuta virka- tai työsuhdetta, kunnan ja yrittäjän välinen sopimussuhde tulkitaan työsopimukseksi osapuolten tarkoituksesta riippumatta. Jos sitä vastoin yrittäjällä on useita samanaikaisia toimeksiantoja tai toimeksiantosuhteen lisäksi yksityispraktiikka tai virka/työsuhde, jo nämä rajoittavat käytännössä toimeksiantosopimuksen tekneen kunnan direktio-oikeutta ts mahdollisuutta määrätä yksipuolisesti työn tekemiseen liittyvistä kysymyksistä. Samalla yrittäjän yrittäjäriski - tarve ja mahdollisuus saada uusia toimeksiantoja - kasvaa.

Oikeuskäytännössä on varsin usein kiinnitetty huomiota siihen, onko yrittäjä ollut ennakkoverovelvollinen vai ei.

Jos yrittäjä ei ole saanut ennakkoverolippuja, kunta on käytännössä ennakkoperintälain 4 §:n perusteella suorittanut maksamistaan palkkioista ennakonpidätykset sekä tämän seurauksena myös työnantajan sosiaaliturvamaksulaissa tarkoitettujen työnantajamaksut. Tällä perusteella on yrittäjäsopimukseksi tarkoitettu sopimus usein tulkittu työsopimukseksi riippumatta sopiaosapuolten alkuperäisestä tarkoituksesta ja sopimuksen sisällöstä. Koska ennakkoperin-

maelääkäriin palkkiotasoa alempi. Kunta suorittaa työsuh- teessa toimivan hammaslääkäriin palkkioista ennakonpidätyk- set ja palkansaajan työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut sekä maksaa kaikki työnantajamaksut.

Edellä todetut yrittäjä- ja työsopimusten laatimisohteet koskevat vain vastaisuudessa tehtäviä uusia sopimuksia. Aiemmin tehdyt yrittäjäsopimukset, joiden osalta ei ole esiintynyt ongelmia, tulkitaan edelleen yrittäjäsopimuk- siksi ja niitä voidaan esim jatkaa sellaisenaan.

3 Sopimusmallin keskeiset periaatteet

Sopimusta tehtäessä kummankin sopiaosapuolen on oltava täysin tietoisia seuraavista asioista:

1 Kysymyksessä on itsenäisen ammatinharjoittajan (yrittäjän) kanssa tehty palvelujen ostosopimus eikä työsopimus.

Yrittäjä on oikeutettu vain sopimuksessa sanot- tuihin palkkioihin. Hänen on itse huolehdittava sosiaaliturvastaan kuten eläkkeestä ja sairaus- sekä vuosiloma-ajan palkkaturvasta. Kunta ei mak- sa näitä erikseen.

Myyjältä ennakoperintä toimitetaan ennakokanto- na ja hänellä on sitä varten ennakoveroliput. Kun kysymyksessä on yrittäjäsopimus, kunta ei suorita ennakonpidätyksiä eikä maksa työnantajan sosiaaliturvamaksuja yrittäjälle maksettavista palkkioista. Yrittäjälle maksettavista palkkiois- ta ei liioin vähennetä palkansaajien työeläke- eikä työttömyysvakuutusmaksuja.

2 Sopimusta solmittaessa kunta ja yrittäjä sopivat erikseen terveyskeskuksessa noudatettavista oiko- mishoidon tavoitteista, tasosta ja toteuttamis- tavoista luottamustoimielimen asettamien päämäh- rien ja taloudellisten voimavarojen puiteissa. Jos esim budjettitaloudellisista syistä tervey- denhuoltoon suunnattuja voimavaroja kunnassa su- pistetaan, sovitaan muutuneiden voimavarojen puiteissa myös oikomishoidon tavoitteet, taso ja toteuttamistavat uudelleen yrittäjän kanssa.

3 Sopimuksen ensisijaisena tavoitteena on, että yrittäjä ohjaa ja kouluttaa terveyskeskuksen omat hammaslääkärit suorittamaan enenevässä määrin oikomishoidon tehtäviä. Yrittäjä on siis ensi- sijaisesti asiantuntija - henkilöidön ohjaaja ja

93020UP.SE

sesti ja ovat sopimuksen tarkoituksesta yksimielisiä, myös eri viranomaiskätöt tulkitsevat sopimuksen yrittäjäsopi- muksiksi. Lisäedellytyksinä kuitenkin ovat, että

1. hammaslääkäri antaa yrittäjäsopimusten perusteel- la palveluja useammalle kuin yhdelle kunnalle tai että hänellä on yhden kunnan kanssa tehdyn yrit- täjäsopimuksen lisäksi oma toimiva praktiikka tai päätoiminen virka- tai työsuhde toiseen julkiseen tai yksityiseen työnantajaan, ja

2. hammaslääkäriellä on ennakoveroliput.

Em kaksi rajausta on syytä ottaa huomioon, kun uusia sopi- muksia mallin mukaan vastaisuudessa tehdään:

1. Jos hammaslääkäri tekee sopimuksen perusteella työtä vain yhdelle kunnalle, hammaslääkäriin kans- sa tehdään työsopimus eikä yrittäjäsopimusta.

2. Ennen yrittäjäsopimuksen tekemistä hammaslääkäri ohjataan anomaan verotoimistosta ennakoveroliput hänen kanssaan tehdyn "alustavan" yrittäjäsopi- muksen perusteella. Koska verottaja edellyttää perusteellista selvitystä yrittäjätöiminnästä, voi ennakoverolippuja joutua anomaan useampaan kertaan.

Se, että hammaslääkäriellä ei ole ennakoverolip- puja, ei estä tekemästä hänen kanssaan yrittäjä- sopimusta. Tällöin on kuitenkin varauduttava sii- hen, että sopimuksen tulkittamisessa yrittäjä- sopimukseksi voi vastaisuudessa esiintyä ongel- mia. Tästä syystä po tapauksessa kannattaa miet- tiä työsopimuksen tekemistä.

Kun hammaslääkäriin kanssa tehdään yrittäjäsopi- mus, kunta ei suorita ennakonpidätyksiä eikä työnantajamaksuja yrittäjälle suoritetuista palk- kioista. Merkitystä ei ole sillä, onko hammaslää- käriellä ennakoverolippu vai ei. Ennakoverolipun omaavan hammaslääkäriin verotus tapahtuu ennakko- kantonsa. Taas hammaslääkäri, jolle ei ole ennak- koverolippua, maksaa yrittäjätöiminnastaan an- saltsemistaan tuloista verot jälkikäteen.

Työsopimussuhteisen hammaslääkäriin palvelussuhteen ehdot määräytyvät valtakunnallisen kunnallisen virka- ja työeh- tosopimuksen (KVYES), työsopimuslain, työaikalain ja vuo- siilomalain mukaan ja eikä oikeus kunnallisen eläkelain- ja säännön mukaan. Em etuuksista johtuen työsopimussuhteisen hammaslääkärien palkkiotaso on olennaisesti yrittäjähäm-

93020UP.SE

kouluttaja - oikomistehtävissä ja vasta tois-sijaisesti oikomishoidon suunnitelmien laatija ja hoidon toteuttaja, viimeksi mainittujenkin osalta vain, kun kyseessä on vaativa oikomishoito. Oikomishoitoa tarvitsevien seurantatutkimukset suoritetaan käytännössä aina terveyskeskus itse.

4 Yrittäjä suorittaa tehtävänsä pääsääntöisesti terveyskeskuksessa, ellei muusta jonkin tehtävän osalta ole nimenomaisesti toisin sovittu. Tämä on yleensäkin toiminnallisesti ja taloudellisesti perusteltu lähtökohhta.

Palvelujen antamiseen liittyvistä muista kysymyksistä, kuten vastaanotto toiminnasta, -ajoista ja -paikoista yms, sovitaan tarkemmin erikseen siten kuin potilaiden asianmukainen hoito edellyttää ja sovitamalla järkevästi yhteen yrittäjän antamat palvelut terveyskeskuksen normaalien toimintojen kanssa.

5 Terveyskeskus osoittaa aina hoidettavat potilaat ja potilas pysyy terveyskeskuksen potilaana riippumatta siitä, antaako hoitoa terveyskeskuksen oma henkilökunta vai yrittäjä, jolta terveyskeskus on ao palvelun ostanut.

Ensisijainen vastuu potilaasta on siis terveyskeskuksella ja esim mahdollinen hoitovahinko korvataan ensisijaisesti terveyskeskuksen potilaskorvauksesta. Tämän lisäksi tulee lain ja sopimusmallin mukaan myös yrittäjällä olla oma potilaskorvaus. Sopimusmalliin on otettu lisäksi määräykset yrittäjän ja kunnan välisestä keskinäisestä korvausvastuusta.

6 Osapuolet sitoutuvat siihen, että sopimusta koskevat mahdolliset epäselvyydet pyritään ratkaistaan ensisijassa ostajan ja myyjän välisin neuvotteluihin ja, jos näissä ei päästä yksimielisyyteen, ns. yhteisneuvotteluissa sopimukseen kirjattujen tahojen avustuksella.

Kun sopimuksen tarkoitus on kummallekin osapuolelle selvä, osapuolet myös sitoutuvat tulkitsemaan sopimusta sen yhteisen tarkoituksen mukaisesti yrittäjänsopimuksena.

5 Palkkiojärjestelmä

5.1 Yrittäjien palkkioiden tasoon vaikuttavia yleisiä tekijöitä

Kun kunta ostaa palveluja yksityisyrittäjiltä, sovitaan palkkiot - niiden perusteet ja tasot - paikallisesti ottaen huomioon sopimukseen perustuvien tehtävien laatu, vaativuus, määrä ja niiden suorittamiseen keskimäärin tarvittava aika sekä paikalliset olosuhteet kuten kilpailutilanne. Lisäksi palkkioiden suuruuteen joko korottavasti tai alentavasti vaikuttaa se, suorittaako yrittäjä ja missä määrin sopimukseen perustuvat palvelut kunnan vai omilla tiloissaan.

Palkkioiden perusteista ja tasosta sovittaessa voidaan puolin ja toisin käyttää apuna esimerkiksi seuraavaa palkkioiden suuruuteen vaikuttavaa karkeaa kustannusjaoittelua:

1. Myyjän yrittäjätulon osuus

Tällä tarkoitetaan ensinnäkin yrittäjän saamaa välitöntä korvausta tekemästään työstä.

Koska kyseessä on yrittäjä, hänen yrittäjätulon osuuteensa sisältyvät myös hänen itsensä kustannettavakseen jäävät sosiaaliturva eli yrittäjäläike, tapaturma- yms. vakuutusmaksut, vuosilomapalkka, lomarahaa, sairausajan palkkaturva.

2. Kustannusosuus

Tämä kattaa korvaukset yrittäjän tilojen, laitteistojen ja tarveaineiden käytöstä sekä avustavan henkilöstön palkkakustannukset (työvoimakustannukset = työhön käytetty tuntipalkka + välilliset työvoimakustannukset 60 %).

Lisäksi tämä kattaa yrittäjän toiminnan edellyttämät lakisäteiset ja vapaaehtoiset vakuutukset (esim potilasvakuutus, vastuuvakuutus, palovakuutus).

Esim yksityishammaslääkäritaksassa kustannusosuus on merkittävä tekijä, käytännössä runsaat puolet yksityishammaslääkärin taksaan laskutuksesta.

Koska sopimusmallin mukaan yrittäjä-hammaslääkäri antaa sopimuksen piiriin kuuluvat palvelut pääasiassa terveyskeskuksessa, jää kustannusosuus yrittäjän palkkiota määriteltäessä varsin vähä-

seksi tekijäksi ja sisältää käytännössä vain joltakin vakuutuskustannuksia. Mallissa kustannusosuus tuleekin otettavaksi huomioon lähinnä vain niissä tilanteissa, kun yrittäjähammassääkkäri tekee vaativaa oikomishoidon suunnittelua omissa tiloissaan.

Terveyskeskus joutuu luonnollisesti ottamaan terveyskeskuksen tilojen yms. käytön huomioon oman toiminnan kustannuksinaan oikomishoidon kokonaiskustannuksia laskiessaan.

3. Yritystoiminnan voitto

Tämän suuruus riippuu mm markkinatilanteesta.

Käytännössä itsenäinen ammatinharjoittaja ottanee voittomarginaalin huomioon mitoittaessaan oman työnsä arvoa.

Em kustannustekijäjoittelua apuna käyttäen voidaan yrittäjälle maksettavat palkkiot sopia esim niin, että sovitaan a) erikseen palkkiot yrittäjän antamien palvelujen osalta ja b) erikseen puolin ja toisin mahdollisesti suoritettavat kustannusten korvaukset tiloista, laitteistoista yms. Toisena vaihtoehtona on sopia kokonaispalkkioista, jotka tarpeen mukaan sisältävät kummatkin em tekijät.

5.2

Mallin palkkioperusteet

Malliosopimuksen mukaan kunta ostaa yrittäjähammassääkkäriä oikomishoidon asiantuntijapalveluja (hoidon ohjaus, tarkastukset ja työpaikkakoulutus), vaativan oikomishoidon hoitosuunnitelmat ja tarpeen mukaan vaativan oikomishoidon toteuttamisen.

Sopimusmallissa on pääosin lähdetty kaksijakoisesta korvausjärjestelmästä:

1. Aikaperusteisesta ns peruspalkkiosta (mk/tunti), joka maksetaan kaikista sopimuksen piiriin kuuluvista tehtävistä ja toimenpiteistä terveyskeskuksessa, ja tämän lisäksi maksettavasta
2. toimenpidekohtaisista palkkioista (mk/toimenpide), jotka maksetaan sopimuksessa erikseen luetelluista toimenpiteistä.

Muunkinlainen palkkiojärjestelmä esim puhtas tehtävä/toimenpidekohtainen palkkiojärjestelmä (mk/tehtävä tai toimenpide) on mahdollinen.

Mallissa on toimenpidealuokituksena käytetty THL-toimenpidealuokitusta, josta on malliin poimittu oikomishoidon asiantuntija-apuna yleisimmin kyseeseen tulevat toimenpiteet.

Työpaikkakoulutukseen kuuluvat yleensä koulutussuunnitelman laatiminen - ehdotukset suunnitelmaksi - ja ryhmälle annettava opetus kuten luennot ja mahdolliset havaintoesitykset. Mallissa palkkio työpaikkakoulutuksesta on sovittu aikaperusteisena (mk/45 minuutin pituinen ryhmäopetustunti). Opetuspalkkioihin sisällytetään yleensä paitsi korvaus opetuksesta valmisteluineen, myös työpaikkakoulutuksen suunnittelu sitä erikseen korvaamatta.

Palkkioita korottavana tekijänä voidaan tarvittaessa ottaa erikseen huomioon se, kuinka pitkälti matkalta hammassääkkäri joutuu käynnit terveyskeskuksessa suorittamaan. Tämä mahdollinen matka-ajan kohtuullinen kompensaatio voidaan sisällyttää tällöin esim peruspalkkioon.

Keskusjärjestöt eivät enää anna paikallistasolle yksityiskohtaisia palkkiosuosituksia, vaan palkkiot sovitaan paikallisesti. Vertailun vuoksi on liitteenä tiedot virkesuhteessa toimivien terveyskeskuksen hammassääkkärien keskimääräisistä kokonaisansioista sekä kuntien työvoimakustannuksista. Näiden perusteella on liitteeksi laadittu esimerkilaskelma sopimuksessa tarkoitettun yrittäjähammassääkkäriin palkkiojärjestelmästä ja -perusteista. Esimerkkinä laskelman palkkiot sisältävät hammassääkkäriin yrittäjätulon osuuden sosiaaliturvilineen ja kustannusosuuden tarvittavilta osin.

³Ks. kunnallisen yleisen virka- ja työehtosopimuksen liitteen 34 18 §:ään liittyvä toimenpideuuttelo.